

sedeči v senci mračnjaštva: tako naziranje o samem sebi je davno znana stvar, pa tudi stvar, ki ne spravi enega lota iz ravnotežja. Začrtal si je ta mladi modrijan „pošteno in čisto pot k dobremu, k popolnosti; četudi zanikava dogme, ne more zato, ker je kaj zapovedano ali prepovedano, ker ga čaka plačilo ali kazen, ampak zato, ker je to potreba njegovega bitja, ker je to edino dostojno človeka...“ S tem gre mladenič v svet, s trdno vero v kategorični imperativ, v katerega je že Kant vero izgubil in pravi, „da bo — silno logično! — sejal in učil svobodo vesti“. Veste li, kaj je svoboda — in kaj je vest? ... A kaj je „svobodna vest“, povedó ona nesrečna bitja, ki jih mora človeška družba, ker so ji preveč nadležna in škodljiva, čuvati z verigo in bajonetom. Bodimo realisti, pa nikar — himeristi!

V „Hrvatarijih“ je mojstrski opisano življenje v šumah, ko je nekdaš, zlasti še preden se je obrnil svet s toliko silo v Ameriko, vse tiščalo v ogrske šume čez zimo. N. pr. strani 94. in 95. se nam zdita klasični. Takisto so drugi lepi opisi revščine in bede, narodnih navad pa divjih strasti. Tuintam je ljudstvo le preveč brezsrčno slikano — zlasti do bolnikov. Ob koliko bolniških posteljah smo že bili. Naleti se na godrnjanje, gotovo. A tako vseplošno pa ni. Tolika brezsrčnost do bolnikov ni doma v nas, in kdor jo tako slika, on ne piše resnice, on potvarja. Zato si tudi to in tako stvar v umetnosti, naj reče kdo kar hoče, ko bivamo desetletja v najtesnejši zvezi s prostim narodom in nosimo oči in ušesa seboj — v lice najslavnejšemu pisatelju kratko in malo prepovemo. Da švrkne Zofka tudi v tem spisu parkrat čisto neduhovito po verskih momentih, tega več ne omenjamo, ker to v tisku še bolj preseda, kakor njenemu študentu v sliki „Doma“ kaplanova pridiga.

„Vsakdanja tragedija“ je pa tako slična z zgodbo Tonetovo v koncu „Hrvatarijev“, da smo mislili, da beremo še enkrat isto stvar. Celo par stavkov je istih.

To so nekatere, popolnoma nepristranske misli, ki so se zbudile ob čitanju te knjige. Rečemo popolnoma mirno besedo pisateljici: Rabite talent in delajte! A teh potov ne hodite! To pot — bojno pot proti dogmi je hodilo že mnogo večjih duševnih orjakov, ki so vojske priteptali iz zemlje —, a vsi so prošli — dogma je ostala slednja in prva do danes. Nikar Sisifovega dela! Fr. S. Finžgar.

HRVAŠKA.

Vitezović. — Mjesečnik za genealogiju; biografiju, heraldiku i sfragistiku. — Cena do konca l. 1903. 3 K. — Marljivi hrvaški zgodovinar Emilij Laszowski je počel izdajati list, kateri bode vzbudil izvestno mnogo zanimanja med hrvaškim čitateljstvom. Okrstil ga je z imenom „Vitezović“ v čast Pavlu Ritter-ju Vitezoviću, prijatelju in sotrudniku našega Valvasorja, kateri je jako zaslužen za Hrvate in je deloval kot zgodovinar, genealog, biograf, heraldik, pesnik, tiskar in bakrorezec. List bode zbiral genealogijske podatke o raznih znamenitih hrvaških rodovinah in s tem gotovo mnogo pripomogel, da se še bolje objasni slavna hrvaška zgodovina. Ravno tako bodo dobro došle tudi biografije znamenitih Hrvatov in zaslužnih mož in razno gradivo za nje. Za genealogije in biografije bodo izvestno dobro služile župnijske matice, pa bode tako marsikatera dragocena drobtinica, ki je v njih zakopana, zagledala beli svet. Z genealogijo in biografijo je tesno združena heraldika in z njo sfragistika. Prva se bavi z grbi, a druga s pečati. V „Vitezoviću“ bodo izhajali grbi hrvaških rodov, županij, mest, trgov in občin, a ravno tako se bodo opisovali razni pečati. Prva številka „Vitezovića“, ki je nedavno izšla, izpričuje, da bode list vsestransko zanimiv. Na prvem mestu je razprava dr. Velimira Deželića „Maksimilijan Vrhovac“. Pisatelj je zbral mnogo novih podatkov o tem slavnem hrvaškem škofu, ki je bil dosedaj premalo znan, ki je pa zelo zaslužen v hrvaški kulturni in cerkveni zgodovini. On je marsikaj snoval že v svojem času, kar je kasneje Gaj izvršil, in njegov bistri duh je gledal v daljno prihodnost. Emilij Laszowski je opisal grb in rodoslovje Vitezovićeve, kar je gotovo zelo primerno v prvi številki lista, ki nosi Vitezovićevo ime. Zatem sledi donesek k rodoslovju rodovine Hasanović-Ergeljski de Gora. Mohamedanec Peter Hasanović se je v prvi polovici XVI. stoletja pokristjanil in se zelo odlikoval v bojih s Turki. Njegov sin Frančišek Ergeljski je bil pa zaslužen zagrebški škof. Dr. Franjo Bučar, ki se že dolgo bavi s protestantizmom in njegovo književnostjo na Hrvaškem, je opisal pečata Antona Dalmatina i Štefana Istrijana Konzula. E. Laszowski je opisal tudi grb mesta Petrovaradina. Pod naslovom „Kronika“ se bodo omenjale dnevne dogodbe, kolikor spadajo v list. Urednik v prvi številki opozarja na društvo: „Palestina-Pilger-Verein der Dioecese Brixen“, katero zbira v avstrijsko-ogrskem hospitalu v Jeruzalemu grbe

katoliških romarjev naše monarhije. V „književnosti“ se ocenjujejo spisi o hrvaškem plemstvu in so do sedaj omenjene knjige dr. Ivana pl. Bojničića, Emilija Laszowskija in Friderika Heyera. Prav primerna je rubrika: „Upiti — Odgovori“, kjer se bodo priobčevala razna vprašanja in odgovori o genealogiji, biografiji, heraldiki in sfragistiki, kar bode marsikomu prihranilo mnogo truda in stroškov. Upamo, da najde list obilo prijateljev in da bo, če se bodo prijatelji hrvaške preteklosti zanimali zanj, mnogo pripomogel k boljemu poznavanju hrvaške zgodovine in hrvaških služnih mož.

Janko Barle.

ČEŠKA.

I. S. Machar: **Stará prosa.** (1888 do 1891.) V Praze. Nákladem Fr. Šimáčka. Str. 190.

Trdi se, da je prof. Masaryk s svojimi novimi mislimi, ki jih je prinesel na Češko iz tujine, povzročil češki družabni in književni prevrat. Ali je res tako, ne vem. Gotovo pa je, da je bil ta prevrat nagel, močen, in da ni trajal dolgo. Poglavitni povod temu prevratu je bil ta, da je mlada generacija hotela priti k veljavi. Machar, ki se zove realist katexohen, je bil voditelj vsega tega književnega prevrata. Ime Macharja je v zvezi z zahtevo realizma v poeziji in umetnosti. Pri večini realistov ni resničnost podlaga, na katero umetnost opira močne nagibe k idealom, ampak je naturalizem prosta fotografija življenja s pretirano skrajnostjo, je rokodelstvo, ki se dobro plača, ker edino še nekako oživilja blazirane živce modernega človeka. Machar sam ne spada k le-tim realistom, k tistim prostim slikarjem gnojišč in luž. Machar je realist, ki z jezo, s cinizmom v obličju biča socialne napake. Machar se more imenovati besen idealist z Heinejevskim zasmehom. Machar je velik umetnik in ni mu bilo treba postavljati se na čelo dozdej brezpomembne češke moderne, toda le-ta bojevitost je naravnost njegov živelj, njegova individualnost. V bičanju in zasmehovanju pretirane rodoljubnosti, kreonskega napuha, v karikovanju ljudskih junakov in voditeljev je Machar dosegel vrhunec svoje pesniške individualnosti: Proizvodi take vrste so se čitali prej samo v čeških humorističnih in satiričnih listih. Machar jih je povzdignil do umetnosti. Razun tega je pri Macharju tudi značilno, da išče kot predmete za svoje duševne proizvode groznih, pretiranih socialnih pojavov, in jih bravcem podaja s krohotom

Mefista, z onim cinizmom, ki je bil tako svojstven Heineju, z ono prisiljenostjo point, ki čitatelja neprijetno presenečajo. — Kar je pri Macharju včasih simpatičnega in kar globoko gine, to so fine in globoke misli o idealnih ženskah; seveda so le redke, ker njegovi nazori o ženstvu so zelo nespoštljivi; celo z ono pesmijo, ki jo je posvetil svoji ženi, je nekako prekršil, kakor se zdi, nežno zakonsko skrivnost. — Skratka, Machar je umetnik in samo obžalujemo, da ne zna svojega trpkega sarkazma in svoje strupene ironije ogreti z večjo ljubeznijo. V versko-nravnem oziru moramo večino dosedanjih njegovih del obsoditi.¹⁾ — Kakršen je Machar v poeziji, takšen je tudi v prozi. To nam dokazuje njegova nova knjiga „Stará prosa“, v kateri se nahaja dvajset črtic razne vsebine. Nekateri črtice so iz vojaškega, druge iz vaškega ali mestnega življenja. Dolgočasne se vrste za zanimivimi, kakor je pač nanesel slučaj. Nekateri dogodki niso dovolj dušeslovno utemeljeni, n. pr. v črtici „Mrzák“, zakaj neverjetno je, da bi človek samega sebe umoril samo zavolj tega, ker se je moral preseliti. To morejo kvečjemu storiti junaki Macharjevi, ki so izvečine sami brezverci. Sličica „Smrt“ se čita zelo neprijetno. Ne vem, odkod je vzel gospod pisatelj za to črtico gradivo, iz češkega življenja gotovo ne. Češko ljudstvo še ni tako cinično, da bi o ponesrečenem sobratu govorilo kakor o „zdechlem (crknjenem) koni“ (Str. 58.)

Dr. Jan. Kryštůfek: **Dějiny nové doby.** Prvý pokus o zavedení ústavnosti v soustátí habsburském. Sešit 1.—3. V Praze. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kottby.

Izšli so trije snopiči dela, ki je osnovano na široki podlagi. Delo dra. Kryštůfka „Zgodovina nove dobe“ (prvi poskus o vpeljavi ustave v habsburški državi) bode gotovo temeljito; o tem pričajo že prvi trije snopiči. Pisatelj gleda zgodovino habsburške države s stališča češkega naroda, ki je nje vogelni kamen. Habsburška država se mora pretvoriti, ako izgine iz nje češki narod. — Posebno pozornost g. pisatelj posvečuje državnemu zboru na Dunaju in v Kromerizu, o katerem podaja popolno sliko. Svoje pripovedovanje opira na spis „Verhandlungen des österreichischen Reichstags nach der stenografischen Aufnahme.“ Pri opisu viharjih dogodkov, katerih torišče

¹⁾ V založništvu Fr. Šimáčka v Pragi so izšli sledeči Macharjevi spisi: „Confiteor“ trije zvezki, „Magdalena“, „Tristium Vindobona“, „Výlet na Krym“, „Golgatha“, „Zde by měli kvest růže“.